

Risskov fik tromlet Vejlbj

Gennem mange år var Vejlbj områdets største landsby, der også lagde navn til Vejlbj Kommune. Men i slutningen af 1800-tallet blev Risskov til en realitet, og den gamle middelalderlandsby mistede hurtigt terræn til den nye velhaver by.

Det var ikke Vejlbj Kommunes egne borgere, som nød godt af de smukke sandstrande ved Vejlbj Fed, som her i 1930'erne. I løbet af 1900-tallets første 50 år, blev området tæt bebygget af sommerhuse og villaer til aarhusianere, som ønskede at slippe væk fra de trange lejligheder. Fotograf Aage Fredslund Andersen, ca. 1935.

Af Aarhus Stadsarkiv i samarbejde med Aarhus Stiftstidende

Kommunen

Vejlbj Kommune blev dannet som en selvstændig sognekommune i 1842, som et led i den nye administrative inddeling af Danmark sammen med købstadskommunerne, der fik nye styreforhold i 1838. I 1929 tog kommunen navneforandring til Vejlbj-Risskov Kommune.

Fra 1842 til 1868 blev kommunerne på landet ledet af et såkaldt sogneforstanderskab, hvor den lokale sognepræst automatisk var medlem. Resten af medlemmerne, som talte mellem 4 og 9 personer, blev valgt af sognets mandlige beboere over 25 år med jordværdier af mindst én tønde såkaldt hartkorn. Det var dermed områdets i forvejen toneangivende mænd, der tog beslutningerne inden for fattig-, skole- og vejvæsenet i sognekommunerne. I 1868 blev sogneforstanderskabet afløst af sognerådet, og dette fik nu også ansvaret for den økonomiske forvaltning.

Geografien

Vejlby-Risskov Kommune havde et samlet areal på 1349 hektar og var op til kommunalreformen i 1970 omgivet af kommunerne Hjortshøj-Egå, Elsted, Elev og Aarhus Købstads Kommune, der alle blev en del af Aarhus Kommune. Indtil Risskov blev etableret var Vejlbym den eneste by i kommunen.

Området, som kommunen dækkede, består generelt af frugtbar, højtliggende jord. Langs Egåen i nord fandtes engområder, der forsvandt da åen blev kanaliseret og jorden drænet. Langs kysten var en større sandslette med ufrugtbar jord kaldet Vejlbym Fed. Mod syd gik kommunegrænsen mod Aarhus langs Riis Skov og stykket mod skoven kaldtes Vejlbym Krat.

Kortet viser, hvor kommunegrænsen gik i 1969 inden den store kommunesammenlægning.

Kilde: <http://digdag.dk/>

Udviklingen før 1900-tallet

Vejlbym var allerede i 1600-tallet en meget stor landsby med hele 30 gårde, hvilket gjorde den til områdets største landsby. Det var den frugtbare jord, der muliggjorde det store antal gårde, og landbrug var da også det altdominerende erhverv.

Ved midten af 1800-tallet boede der lige over 1.000 indbyggere i kommunen. Udover landbruget fandt nogle af kommunens indbyggere også arbejde som daglejere inde i Aarhus eller ved fiskeri ved kysten. Derudover lå her også den "hollandske" vindmølle Marie Mølle, et teglbrænderi samt et tegl- og kalkbrænderi. I 1852 blev Helbredsanstalten for Sindssyge i Nørrejylland – der hurtigt blev kendt som Jydske Asyl – indviet, hvilket fik skelsættende betydning for kommunens udvikling. Hospitalet blev kommunens største arbejdsplads og mange af hospitalets patienter fungerede som billig arbejdskraft på områdets gårde.

I 1870'erne kom en ny udvikling til kommunen, da rådmand Liisberg, der var en af Aarhus' rigeste mænd, tog sin nyopførte prægtige sommerbolig ved Vejlbys Krat i brug. Andre af Aarhus' velstillede mænd fulgte Liisbergs eksempel, og snart var ved Vejlbys Krat udbygget med store villaer, og byen Risskov begyndte i slutningen af 1800-tallet at tage form sydøst for den gamle landsby.

Udviklingen fra 1900-tallet

I 1900-tallet fortsatte bebyggelsen af kommunens jorde og i 1920'erne var Vejlbys Fed, stort set udbygget med villaer og sommerhuse. En stor del af kommunens nye beboere var udflyttere inde fra Aarhus, og den gamle landsby Vejlbys mistede mere og mere magt til den nye Risskov, hvor mange af sognerådets medlemmer efterhånden boede.

Befolkningsvæksten førte også nye og udvidede funktioner, erhverv og forretninger med sig, og mange af disse blev placeret udenfor Vejlbys. I 1927 blev skolen eksempelvis flyttet ud af landsbyen, da en ny centralskole for kommunen blev indviet. Skolen blev godt nok indviet under navnet Vejlbys Skole, men skiftede efter få år navn til Risskov Skole. I 1929 skiftede også kommunen navn til Vejlbys-Risskov Kommune, på trods af at Risskov Sogn først officielt blev udskilt fra Vejlbys Sogn i 1940.

Samtidigt blev den gamle landsby udnævnt til bymæssig bebyggelse i en ny byplanlov. Den nye status muliggjorde kæmpe forandringer i Vejlbys, og med nutidens øjne var disse ikke til de bedre. I 1962 blev lanceret en plan, der skulle omdanne Vejlbys til et moderne forretningscenter med en bred centervej og et citycenter i beton. I 1968 blev store dele af landsbyen nedrevet, men herefter gik udviklingen i stå. Investorerne trak sig, og citycenteret blev aldrig til noget, men landsbyidyllen var bogstaveligtalt tromlet ned. Til gengæld blev Vejlbys-Risskov Hallen opført, og kommunen fik også et nyt gymnasium, der kom til at hedde Risskov Gymnasium på trods af, at det var opført, hvor Vejlbys gamle gårde før lå.

I 1962 blev en del af Vejlbys Sogn lagt ind under Aarhus Købstadskommune, og i 1970 blev resten af Vejlbys-Risskov Kommune en del af Aarhus Kommune.

Vil du vide mere om dit lokalområdes historie?

Kontakt Vejlbys-Risskov Lokalhistoriske Arkiv: <http://vejlbyrisskovarkiv.dk/>

Læs mere om Vejlbys-Risskov Kommune på AarhusWiki her: [Vejlbys-Risskov Kommune - AarhusWiki](#)

Vil du virkelig gå i dybden? Læs de gamle sognekommuners forhandlingsprotokoller helt tilbage fra 1842 på www.retrodigitalisering.dk.

Se Vejlbys-Risskov Kommunes arkiv her:

<https://www.aarhusarkivet.dk/search?collectors=109901>